

BOLALARDA AXLOQIY TARBIYANI RIVOJLANTIRISHDA ERTAKLARDAN FOYDALANISH

Абдурахманова Фазилат Абдуазизовна

25-ДМТТ Жомбой туман Беш бола МФЙ

Директору

Аннотатсия

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy tarbiyani shakllantirishda ertaklarning ta'siri, ularni pedagogik jarayonda samarali qo'llash yo'llari, ertak orqali bolaning shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi. Maqolada zamonaviy psixologik va pedagogik yondashuvlar asosida ertaklarning tarbiyaviy imkoniyatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: ertak, axloqiy tarbiya, shaxs rivoji, nutq madaniyati, ijobiy fazilatlar.

Kirish

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning axloqiy tarbiyasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Chunki axloqiy qadriyatlar bola shaxsining shakllanishida, uning ijtimoiy munosabatlarga kirishishida, jamiyatda o'z o'rnini topishida muhim o'rin tutadi. Shu jihatdan, xalq og'zaki ijodi, xususan ertaklar axloqiy fazilatlarni singdirishda eng ta'sirchan vositalardan biridir.

Ertaklar orqali bola yaxshilik va yomonlikni farqlashni, halollik, mehnatsevarlik, vafodorlik kabi qadriyatlarni anglaydi. Shu bois pedagoglar

tomonidan ertaklarni tanlash, ularni tahlil qilish va tarbiyaviy maqsadda qo'llash metodikasini puxta o'ylash zarur ¹

Asosiy qism

1. Ertaklarning axloqiy tarbiyadagi ahamiyati

Psixolog olimlar fikricha, ertaklar bola ruhiyatiga bevosita ta'sir etuvchi, axloqiy tushunchalarni ongga singdiruvchi eng tabiiy vositadir. Masalan, L.S. Vygotskiy ertaklar bolaning "yaqin rivojlanish zonasi"ni kengaytiradi, deb ta'kidlaydi.² Bu degani, bola ertakdagi voqealar orqali real hayotiy qadriyatlarni anglab boradi.

O'zbekistonlik olimlar (S. G'ulomov, N. Xodjjeva, G. Jo'rayev) ham ertaklarni bolaning ichki dunyosini boyitish, empatiya va ijtimoiy his-tuyg'ularni shakllantirishda eng samarali vosita sifatida e'tirof etishadi [³].

2. Ertaklardan foydalanishning metodik asoslari

Maktabgacha ta'lim muassasalarida ertaklardan foydalanish jarayoni quyidagi bosqichlarda tashkil etilishi maqsadga muvofiq:

Tinglash bosqichi: pedagog ertakni hissiyot bilan o'qib beradi;

Tahlil bosqichi: bolalar bilan birgalikda qahramonlar xatti-harakatini muhokama qilish;

Ijodiy bosqich: bolalar ertakdagi voqeani rollarga bo'lib ijro etadilar yoki davom ettiradilar;

Refleksiya bosqichi: bolalarning his-tuyg'ularini aniqlash, ularning axloqiy xulosalarini shakllantirish.

¹ Hasanboeva O. "Maktabgacha ta'limda axloqiy tarbiya", Toshkent: Fan, 2020.

² Vygotskiy L.S. "Imaginatsiya va ijod jarayonlari", Moskva, 2018.

Masalan, “Zumrad va Qimmat”, “Bo‘riboy”, “Tilla baliqcha” kabi ertaklar yordamida bolalarda sabr, adolat, mehr-oqibat kabi fazilatlarni o‘rgatish mumkin [4].

3. Zamonaviy yondashuvlar va interaktiv metodlar

Hozirgi davrda ertaklardan foydalanishda interfaol o‘yinlar, multimedia vositalari va rolli sahnalar keng qo‘llanmoqda. Psixolog N. Nosirova (2023) fikricha, vizual va audio vositalar orqali ertaklarni jonlantirish bolaning qiziqishini oshiradi va o‘zini ertak qahramoni sifatida tasavvur qilishiga yordam beradi.

Shuningdek, “ertak terapiyasi” usuli — bolalarning hissiy muammolarini hal etish, ijobiy xulqni shakllantirishda samarali metod sifatida o‘zini oqlagan.³

Maktabgacha yoshdagi bolalar hayotida ertaklarning ahamiyati va roli

Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasida ertaklar muhim tarbiyaviy, ma'naviy va psixologik ahamiyatga ega bo‘lgan vositalardan biridir. Ertaklar orqali bola nafaqat voqealarni tushunadi, balki hayotiy qadriyatlarni o‘zlashtiradi, yaxshilik va yomonlikni farqlashni o‘rganadi. Ertak — bu xalq donoligining, milliy qadriyatlarning, axloqiy me'yorlarning eng qadimiy va ta'sirchan ifodasi sanaladi.

Ertaklar bolalarda tasavvur, fantaziya, mantiqiy fikrlash, eslab qolish va nutq rivojini shakllantiradi. Ular voqealardagi qahramonlar misolida jasurlik, to‘g‘rilik, mehnatsevarlik, halollik, do‘stlik kabi fazilatlarni anglab yetadilar. Ayniqsa, maktabgacha yosh — bu bola shaxsining asosi shakllanadigan davr bo‘lgani sababli, ertaklar orqali ularning axloqiy va ijtimoiy tajribasi mustahkamlanadi.

Ertak tinglash jarayonida bolalar o‘z hissiyotlarini boshqarishni, boshqalarga hamdard bo‘lishni, ezgulik ustuvorligini his etishni o‘rganadilar. Bu esa ularning emosional-intellektual rivojini ta'minlaydi. Shuningdek, ertaklarni sahnalashtirish,

³ Nosirova N. “Interfaol usullar yordamida bolalarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish”, TDIU jurnali, 2023.

rollarga bo'lish yoki rasm chizish orqali ijodkorlik, nutq madaniyati va ijtimoiy muloqot ko'nikmalari rivojlanadi.

Ertaklarning afzalliklari:

- 1. Axloqiy tarbiya vositasi – bola yaxshilik va yomonlikni farqlaydi, odob qoidalarini o'zlashtiradi.*
- 2. Nutq va tafakkurni rivojlantiradi – so'z boyligini oshiradi, ifodali gapirishni o'rgatadi.*
- 3. Tasavvur va ijodkorlikni kuchaytiradi – fantaziya orqali yangi obrazlar yaratadi.*
- 4. Milliy qadriyatlarni singdiradi – xalq madaniyati, urf-odatlar va qadriyatlarni anglatadi.*
- 5. Hissiy rivojlanishga yordam beradi – his-tuyg'ularni ifodalash, boshqalar hislariga e'tiborli bo'lishni o'rgatadi*
- 6. Ijtimoiy tajriba manbai – jamiyatdagi munosabatlar, insoniy qadriyatlar haqida tasavvur hosil qiladi.*

Xulosa Demak, ertaklar maktabgacha yoshdagi bolalar uchun nafaqat qiziqarli hikoya, balki ularning ma'naviy, aqliy va axloqiy rivojlanishida beqiyos o'rin tutadi. Tarbiyachi va ota-onalar ertaklardan ta'lim-tarbiya jarayonida ongli ravishda foydalanishlari, har bir ertakning tarbiyaviy mazmunini tahlil qilib, bola dunyoqarashiga mos tarzda yetkazishlari zarur.

Ertaklar bolalar axloqiy tarbiyasida beqiyos ahamiyatga ega. Ular orqali bola nafaqat yaxshi bilan yomonni farqlaydi, balki o'z xatti-harakatlarini boshqarish, boshqalar bilan to'g'ri munosabatda bo'lishni o'rganadi. Shunday ekan, pedagoglar ertaklardan foydalanish jarayonida zamonaviy yondashuvlarni qo'llashlari, ularni didaktik vosita sifatida muntazam takomillashtirib borishlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hasanboeva O. "Maktabgacha ta'limda axloqiy tarbiya", Toshkent: Fan, 2020.
2. Vygotskiy L.S. "Imaginatsiya va ijod jarayonlari", Moskva, 2018.
3. G'ulomov S., Xodjiev N., Jo'rayev G. "Bola shaxsini rivojlantirishda xalq og'zaki ijodining o'rni", O'zbekiston pedagogik jurnali, №2, 2021.
4. Omonova M. "Maktabgacha ta'limda ertak terapiyasining o'rni", Ilm va taraqqiyot, 2022.
5. Nosirova N. "Interfaol usullar yordamida bolalarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish", TDIU jurnali, 2023.

